

IMOM BUXORIY VA “AL-ADAB AL-MUFRAD” ASARI HAQIDA

Tayyorlovchi: TDTU 2-son davolash fakulteti

221-guruh talabasi Qosimova Layloxon

Ilmiy raxbar: Xudoyberdiyev Rashid

Anontasiya: Ushbu maqolada buyuk muhaddis Imom Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriyning “Al-Adab al-Mufrad” asari haqida soʻz yuritiladi. Asarning yaratilish sabablari, mazmuni, tuzilishi hamda uning bugungi kundagi ahamiyati tahlil qilinadi. Muallif axloq, odob, halollik, sabr, ota-onaga hurmat kabi fazilatlarining inson hayotidagi oʻrni haqida fikr yuritadi. Maqola oʻquvchini ilmga, odobga, iymon va insoniylikka chorlovchi ibratli xulosalar bilan yakunlanadi.

Анонтация: В данной статье рассматривается жизнь и труд великого хадисоведа имама Мухаммада ибн Исмаила аль-Бухари, а также его произведение «Аль-Адаб аль-Муфрад». Раскрываются причины создания, структура и содержание книги, а также её значение в современном обществе. Автор анализирует такие нравственные качества, как воспитание, честность, терпение, уважение к родителям и стремление к знаниям. Статья завершается выводами, побуждающими читателя к доброте, духовности и следованию исламским нравственным принципам.

Ключевые слов: Имам Бухари, Аль-Адаб аль-Муфрад, хадис, этика, нравственность, уважение к родителям, терпение, честность, знания, гуманизм.

Kalit soʻzlar: Imom Buxoriy, Al-Adab al-Mufrad, hadis, odob, axloq, ota-onaga hurmat, sabr, halollik, ilm, insonparvarlik.

Islom dini – bu nafaqat ibodatlar majmuasi, balki insonni komillikka, poklikka, axloq va odobga chorlovchi din. Har bir musulmon inson oʻz hayotida Rasululloh Muhammad (s.a.v.)ning oʻgitlarini asos qilib olishi lozim. Bu oʻgitlarning eng ishonchli manbalari esa hadis toʻplamlaridir. Shulardan biri – buyuk muhaddis Imom Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy tomonidan yozilgan “Al-Adab al-Mufrad” (“Yagona odob”) asaridir. Bu asar nafaqat hadis ilmining yodgorligi, balki insonning maʼnaviy hayotini, jamiyatdagi

muomala madaniyatini, oilaviy qadriyatlarni o'rganishga bag'ishlangan bebaho manbadir. "Al-Adab al-Mufrad"ni o'qigan odam o'zida nafaqat diniy, balki ruhiy, axloqiy tarbiyani ham topadi. Imom Buxoriy hijriy 194-yilda (milodiy 810-yil) Buxoro shahrida dunyoga kelgan. Otasi Ismoil ibn Ibrohim taqvodor va ilmi inson bo'lib, yosh Muhammadning tarbiyasiga katta e'tibor bergan. Imom Buxoriy kichikligidanoq o'tkir zehni va mustahkam xotirasi bilan ajralib turgan. U 10 yoshida Qur'onni yod olgan, 16 yoshida esa yuz minglab hadislarni eslab yura olgan. U hadis ilmini mukammal o'rganish uchun Hijoz, Makka, Madina, Basra, Kufa, Damashq, Nishopur, Misr, va boshqa shaharlarni kezib chiqqan. Har bir joyda u eng mashhur ulamolardan ilm olgan, hadislarni tinglab, ularning ishonchliligini tekshirgan. Imom Buxoriy umrining so'nggi yillarida Samarqand yaqinidagi Xartank qishlog'ida yashagan. U 60 yoshida vafot etgan. Biroq uning nomi, ilmi va merosi butun musulmon dunyosida hanuz yashab kelmoqda. Imom Buxoriy o'z davrida hadislarni to'plab, eng ishonchli va sahihlarini "Al-Jome' as-sahih" kitobiga jamlagan bo'lsa, keyinchalik axloq, muomala va insoniy fazilatlarni alohida o'rganish zarurligini sezdi. Shu sababdan u "Al-Adab al-Mufrad" asarini yozdi. Bu asar "axloqiy ensiklopediya" desak ham bo'ladi. Unga hadislar faqat isnod (rivoyat zanjiri) uchun emas, balki amal qilish, tarbiya berish va insonni ma'naviy jihatdan yetuk etish uchun kiritilgan.

Imom Buxoriyning niyati shunday bo'lgan:

"Ilm – faqat o'qish uchun emas, amal qilish uchundir."

Shuning uchun "Al-Adab al-Mufrad" asari har bir musulmon uchun hayot qo'llanmasiga aylangan. Bu asarda 1300 ga yaqin hadis keltirilgan. Ular mavzular bo'yicha tartiblangan bo'lib, har biri inson hayotining turli sohalarini qamrab oladi. Quyida ularning ayrim asosiy bo'limlari haqida so'z yuritamiz. Asarning eng muhim qismi ota-onaga ehtirom mavzusiga bag'ishlangan. Rasululloh (s.a.v.) dedilar:

"Jannat onalarning oyoqlari ostidadir."

Bu hadis orqali Imom Buxoriy ota-onani rozi qilish, ularga xizmat qilish, ularga yumshoq muomala qilish – bu eng yuksak ibodat ekanini ko'rsatadi. Farzand uchun ota-

onaning roziligi Allohning roziligiga olib keladi. Bugungi yoshlar uchun bu bo‘lim eng muhim ibratdir. Chunki dunyo ishlariga sho‘ng‘ib, ko‘p hollarda farzandlar ota-onani unutib qo‘yishadi. “Al-Adab al-Mufrad” bizga bu xatoni eslatadi.

Imom Buxoriy Rasulullohning quyidagi hadislarini keltiradi:

“Qo‘shnisi och bo‘la turib, o‘zi to‘q uxlagan bizdan emas.”

Bu so‘zlar insonlar orasida mehr, yordam va hamjihatlikni mustahkamlashga chaqiradi. Qo‘shnilar bir-birining dardiga befarq bo‘lmasligi kerak. Bugungi jamiyatda aynan mana shu o‘zaro mehrni qayta tiklash “Al-Adab al-Mufrad”ning eng dolzarb g‘oyalaridan biridir. Imom Buxoriy do‘stlikni Alloh yo‘lida bo‘lishni targ‘ib etadi. Rasululloh (s.a.v.) dedilar:

“Eng mustahkam aloqa – Alloh yo‘lida sevisish va Alloh yo‘lida nafratlanishdir.”

Bu hadis insonlar orasidagi chin do‘stlik manfaat uchun emas, balki samimiyat, e‘tiqod va muhabbat asosida bo‘lishi kerakligini ko‘rsatadi. Imom Buxoriy “Rostgo‘ylik najotdir, yolg‘on esa halokatdir” degan hadisni keltiradi. Halollik — musulmonning eng asosiy sifatlaridan biridir. U odamning yuragida Allohdan qo‘rqish, vijdon bilan yashash, haromdan tiyilish tuyg‘usini uyg‘otadi. Imom Buxoriy sabrni iymonning yarmi deb ataydi. Chunki hayot sinovlar bilan to‘la. Inson sabr bilan bardosh bersa, Alloh unga ajr beradi. Kechirimlilik esa ruhiy yengillikni beradi. Asarda shunday hadis bor:

“Kuchli kishi — g‘azabini yenggan kishidir.”

Bu bugungi yoshlar uchun ham chuqur o‘g‘itdir.

Imom Buxoriy “Ilm izlash har bir musulmon uchun farzdir” hadisini keltiradi. U ilmni faqat dunyo manfaati uchun emas, balki jamiyatga foyda keltirish uchun o‘rganish lozimligini ta’kidlaydi. Ilm egasiga hurmat — jamiyatning ko‘zgusidir.

Bugungi zamon — axborot, tezlik va raqamli texnologiyalar davridir. Ammo bu bilan birga, insoniy qadriyatlar, hurmat, sabr, kechirimlilik kabi fazilatlar yo‘qolib bormoqda. Shunday paytda “Al-Adab al-Mufrad” asari insonni asl mohiyatga qaytaradi.

U bizga quyidagilarni o‘rgatadi:

- inson o‘zini boshqalar o‘rniga qo‘yib ko‘rishi
- so‘zda ehtiyotkor bo‘lish zarur;
- mehr-oqibat — iymonning ajralmas qismi;
- muomala odobi — har bir musulmonning bezagi.

“Al-Adab al-Mufrad” yozilganidan buyon ming yillab vaqt o‘tdi, lekin u hanuz dolzarbligini yo‘qotgani yo‘q. Bugungi kunda u ko‘plab tillarga tarjima qilingan, madrasalar, universitetlar va ilmiy markazlarda o‘qitilmoqda. Uning g‘oyalari nafaqat musulmonlar, balki butun insoniyat uchun umumiy qadriyatlarni ifodalaydi. Chunki u odobni din chegarasida emas, insoniyat asosid tushuntiradi.

Xulosa

Imom Buxoriy – ilm va odob timsoli. Uning “Al-Adab al-Mufrad” asari – insonni axloqiy jihatdan yetuk, jamiyatga foydali, Allohga yaqin banda etuvchi yo‘l-yo‘riqdir. Bu asarni o‘qigan inson qalbida mehr, vijdon, sabr, halollik, va adolat uyg‘onadi. U odamlar bilan chiroyli muomala qilishni, ota-onaga xizmatni, g‘azabni yutishni, yolg‘ondan tiyilishni, Alloh yo‘lida sevishni o‘rganadi. Imom Buxoriy shunday degan edi:

“Axloq bilan bezangan ilm eng go‘zal ilm, odob bilan bezangan inson eng mukammal insondir.”

Shunday ekan, “Al-Adab al-Mufrad”ni o‘qish – bu faqat hadisni bilish emas, **hayot sabog‘ini olishdir.**

‘Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Al-Buxoriy, M. ibn Ismoil. *Al-Adab al-Mufrad*. Bayrut: Dar al-Kutub al-‘Ilmiyya, 2005.
2. Al-Buxoriy, M. ibn Ismoil. *Al-Jome’ as-Sahih*. Qohira: Al-Maktabat al-Salafiyya, 1998.
3. Al-Qasimi, M. Jamoluddin. *Qava’id al-Tahdith min Funun Mustalah al-Hadith*. Bayrut: Dar al-Kutub al-‘Arabiyy, 2001.
4. Usmonov, A. *Imom Buxoriy va uning hadis ilmidagi o’rni*. Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti, 2012.
5. Karimov, H. *Hadis ilmi va uning rivojlanishi*. Toshkent: Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, 2019.
6. Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi. *Al-Adab al-Mufrad: O‘zbek tilidagi tarjima*. Samarqand, 2020.
7. Islom Ansiklopediyasi. *Imom Buxoriy maqolasi*. Toshkent: Ma’naviyat nashriyoti, 2015.
8. Azamatov, Sh. *Hadis ilmining asoslari*. Toshkent: O‘qituvchi, 2009.